

## CONCEPTOS BÁSICOS DE SOCIOLINGÜÍSTICA

- **Cooficialidade:** estatus legal que recoñece ao galego como lingua cooficial xunto ao castelán en Galicia.

- **Competencia comunicativa:** capacidade dun individuo para comunicarse nunha lingua. Existen dous tipos:

1. Competencias activas: fala e escribe correctamente esa lingua
2. Competencias pasivas: comprende e le esa lingua.

- **Lingua materna ou inicial:** é a primeira lingua que aprende unha persoa nos seus primeiros anos de vida, e a que se converte no seu vehículo de comunicación e de pensamento. Adquírea de modo espontáneo e, por regra xeral, no ámbito familiar. É posible ter máis de unha lingua inicial.

- **Lingua maioritaria:** é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado pola meirande parte da poboación.

- **Lingua minorizada:** é o idioma (xeralmente, autóctono) que, dentro dunha comunidade lingüística, ten menos presenza en diversos ámbitos sociais como a xustiza, o ensino, os medios de comunicación... e, xa que logo, ten menos prestixio social. Este concepto é un concepto cualitativo, relativo aos usos e funcións sociais das linguas.

- **Lingua minoritaria:** é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado por un pequeno número de falantes. Este é un concepto cuantitativo (número de falantes). Non se deben confundir os conceptos “lingua minorizada” e “lingua minoritaria”. As linguas minoritarias non teñen que estar minorizadas (ex. o islandés en Islandia), e unha lingua maioritaria pode atoparse minorizada (ex. o caso do galego durante a ditadura franquista). Así mesmo, o status dunha lingua pode mudar segundo o territorio: por exemplo, o francés é a lingua dominante en Francia mais é minorizada no Quebec (provincia francófona do Canadá).

- **Lingua hexemónica ou dominante:** é aquel idioma que, nunha sociedade plurilingüe, goza de recoñecemento oficial e de prestixio social, e que despraza á/s outra/s lingua/s coa/s que convive nas súas funcións sociais (función laboral, institucional...). Adoita ser unha lingua foránea.

- **Bilingüismo harmónico:** orientación da política lingüística que sostén que non hai conflito lingüístico entre o galego e o castelán nos falantes de Galicia, polo que se considera que non hai que exercer ningunha presión para tomar medidas para protexer o idioma propio.

- **Bilingüismo** (individual ou social): o bilingüismo individual é a capacidade que ten unha persoa para empregar dúas linguas. Frecuentemente, o uso dunha das linguas predomina sobre a outra. Adoita distinguirse entre **bilingüismo activo** e **bilingüismo pasivo**. No

caso do bilingüismo activo, a persoa comprende e exprésase nas dúas linguas, mentres que no bilingüismo pasivo o individuo comprende as dúas linguas mais só é quen de expresarse nunha delas. O **bilingüismo social** prodúcese nunha sociedade na que empregan dúas linguas diferentes como medio de comunicación, polo que a maioría da súa poboación é bilingüe. O bilingüismo social non adoita ser estable, o que provoca desequilibrios e tensión e por isto se fala de diglosia e conflito lingüístico.

- **Diglosia**: fenómeno social que se produce nunha comunidade na que existen dúas linguas cunha distribución desigual dos seus usos, co que se empregan en situacións e contextos diferentes. Por regra xeral, unha lingua dominante, lingua A, é a destinada ás funcións de prestixio social (administración, traballo, medios de comunicación, ensino...), mentres que a lingua minorizada, lingua B, queda restrinxida aos usos cotiáns e informais.

As consecuencias da diglosia son:

- Restrición de usos da lingua B.
- Aparición e aumento dos prexuízos lingüísticos, que dan lugar ao autoodio ou autoxenreira e que derivan nunha progresiva perda de falantes da lingua B.
- Interferencias lingüísticas.

- **Interferencias lingüísticas**: introdución nunha lingua de elementos ortográficos, fonéticos, morfolóxicos, sintácticos e léxicos procedentes doutra coexistente con ela. Afectan ao idioma socialmente máis débil, no noso caso, o galego. As interferencias máis frecuentes na nosa lingua son os castelanismos. As causas destas interferencias son varias, mais as principais son:

- A situación de contacto e de conflito lingüístico entre o galego e o castelán.
- A semellanza estrutural entre as dúas linguas.

- **Conflito lingüístico**: é a situación de tensión que se produce entre dúas linguas (habitualmente, unha lingua dominante e outra minorizada) que conviven nun mesmo territorio e que compiten polos ámbitos de uso. Para resolver un conflito lingüístico, hai dúas saídas:

→ a **substitución lingüística**: a lingua minorizada é desprazada pola lingua dominante. Prodúcese en tres fases:

- Implantación dunha lingua foránea nun territorio con lingua propia
- Período diglósico
- Abandono da lingua propia e asimilación da lingua de fóra

→ a **normalización lingüística**: a lingua minorizada recupera o prestixio social e o seu uso en todos os ámbitos sociais.

- **Estandarización**: creación dunha norma estándar que sirva como referencia para a ortografía, a gramática e o léxico. O obxectivo é establecer a forma común e aceptada de escribir e falar unha lingua, o que facilita o prestixio da lingua e promove a cohesión dunha comunidade lingüística.

- **Variedade estándar**: é a variedade das linguas destinada ás situacións formais, común a todos os falantes. A variedade estándar é a variedade de maior prestixio, a que se erixe como modelo de corrección e mesmo como factor de aceptación e integración social. Porén, cómpre subliñar que non é o único modelo correcto: a variedade correcta é aquela que mellor se adecúa a cada situación comunicativa. Así mesmo, a estandarización dunha lingua non é un proceso pechado, está aberta a continuos cambios e como dixeron James e Lesley Milroy: “As únicas linguas completamente estandarizadas son as linguas mortas”.

- **Funcións sociais da lingua:** a principal función dunha lingua é a comunicación, mais esta pode concretarse segundo as relacións sociais que establecemos. Destácanse:
  - > A función familiar: é a función que ten unha lingua como elemento de relación no seo da familia, que é o espazo da primeira socialización. Durante séculos, o galego foi a lingua familiar no noso territorio, pero na actualidade a familia pode actuar como elemento desgaleguizador.
  - > A función local: é a que realiza a lingua nos contactos diarios entre persoas do mesmo contorno (amigas, veciñas, coñecidas). Un cambio de residencia ou de espazo social pode provocar un cambio de lingua. (ex. persoa que merca nun mercado/feira sv. comprar nun centro comercial urbano).
  - > A función laboral: é a función que ten unha lingua como elemento de relación no mundo do traballo.
- > A función institucional: a lingua cumpre esta función cando é empregada para relacionarse con institucións políticas e administrativas.
- > A función cultural: é a función que realiza unha lingua cando é usada pola comunidade para comunicarse no mundo das ciencias e da arte.
- > A función internacional: é a función que cumpre unha lingua cando é utilizada non só polos seus falantes orixinarios senón tamén por persoas doutros territorios que q aprenderon como segunda lingua.
- > A función identitaria: a lingua canaliza o nosos pensamento, e tamén configura a nosa identidade como individuos e como membros dunha comunidade.
- **Normalización lingüística:** proceso que consiste na recuperación paulatina de usos e funcións sociais dunha lingua que, sendo propia dunha comunidade, foi desprazada por outra foránea e viu restrinxidos os seus usos, especialmente os máis prestixiosos. O proceso de normalización está constituído por todas as medidas e accións legais, políticas, sociais e lingüísticas que teñen como obxectivo o uso normal dunha lingua minorizada en todos os ámbitos.
- **Iniciativas normalizadoras:** calquera acción, pública ou privada, destinada a fomentar o uso do galego.
- **Neofalantes:** falantes que teñen como lingua materna e familiar unha distinta ao galego (normalmente o castelán, mais non sempre), mais que deciden falar o galego de maneira case exclusiva en todas as súas interaccións. Normalmente, as súas motivacións son afectivas ou ideolóxicas e son considerados un grupo moi activo socialmente. Dado que a lingua é aprendida, adoitan utilizar o modelo normativo, polo que cometen menos erros no léxico e na morfoloxía que os paleofalantes, pero adoitan ter peor sintaxe, fonética e prosodia.
- **Paleofalantes:** falantes que tiveron como lingua materna e familiar o galego, que o aprenderon e o usaron desde a infancia. Son o contrario aos neofalantes, aínda que ambos os grupos se complementan moi ben: os paleofalantes achegan a súa firme determinación e a superación de todo tipo de prexuízos e os paleofalantes achegan o seu dominio da lingua nos aspectos sintácticos, fonéticos e prosódicos.
- **Plan de normalización:** programa que contén as medidas e accións concretas destinadas a promover o uso do galego.

- **Planificación lingüística:** accións promovidas polas institucións públicas destinadas a solucionar os problemas que se observen nunha lingua nun territorio. A planificación lingüística afecta a que lingua/s van ser utilizadas no ensino, na Administración, e de que maneira se pode intervir na sociedade para protexer o uso dunha lingua.

- **Política lingüística:** decisións políticas, tomadas polo goberno que ten competencias, que se refiren ao apoio institucional a un idioma para ampliar os seus falantes. En Galicia o goberno actual segue o criterio que xa implementara Fraga Iribarne e que tantos sociolingüistas criticaron como incerto: *o bilingüismo harmónico*.

- **Prestixio:** valoración social e cultural que se outorga a unha lingua nunha determinada comunidade lingüística. Refírese á percepción que a xente ten sobre unha lingua en termos de estatus, respecto e consideración e reflíctese nos usos (ou non usos) que fai dela.

- **Prexuizos lingüísticos:** xuizos de valor emitidos sobre unha lingua ou sobre os seus falantes co propósito de provocar o seu rexeitamento. Os prexuizos apréndense e transmítense socialmente, a través das familias, das amizades, dos medios de comunicación, da publicidade... O obxectivo dos prexuizos lingüísticos é manter o status social privilexiado da lingua dominante sobre a minorizada e, en consecuencia, incrementar o autoodio, individual e colectivo.

- **Plurilingüismo:** situación lingüística que caracteriza as comunidades en que existen distintas linguas. Tendo en conta que existen entre 6000 e 7000 linguas no mundo e arredor de 200 estados, conclúese que a meirande parte deles son plurilingües.

- **Ecolingüismo:** variante recente (dos anos 90) da sociolingüística que relaciona as linguas co seu medio ambiente, co ecosistema social no que usan, e que defende a preservación das linguas do mundo, como tamén debemos preservar os ecosistemas todos do mundo.